

WSTĘP

Dotychczas stosowane metody i narzędzia ewaluacji znajdują zastosowanie głównie w ewaluacjach cząstkowych, tematycznych czy odnoszących się do określonych programów. Jednak zarówno w teorii, jak i praktyce zarządzania rozwojem regionu, występuje brak uzgodnionego instrumentarium ewaluacji polityki rozwoju planowanej i realizowanej na poziomie określonego regionu.

Proces ewaluacji polityki rozwoju regionu jest funkcją zarządzania rozwojem regionu i warunkiem rozwoju refleksyjnego współzrządzenia (*governance*). Stanowi proces (i system) ocen efektywności (zintegrowanej) rozwoju regionu, ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia, operacjonalizacji i realizacji strategii regionalnej. Celem ewaluacji polityki rozwoju regionu jest zwiększanie wartości dodanej do rozwoju przez poprawę efektywności wykorzystania dostępnych potencjałów i czynników rozwoju regionu.

W warunkach rosnącej konkurencji międzyregionalnej bardzo istotnym czynnikiem rozwoju regionu stał się sposób alokacji zarówno własnych, jak i zewnętrznych (w tym pochodzących z funduszy Unii Europejskiej) środków na realizację strategicznie ważnych, aktualnych i wykonalnych programów i projektów rozwoju. Efekty realizacji, dofinansowanych ze środków publicznych, projektów i programów, wpisując się w strategiczne i operacyjne cele rozwojowe, przekładają się na rozwój regionu i podnoszenie jakości życia mieszkańców. Określonej alokacji środków odpowiada wartość dodana efektów oddziaływania zrealizowanych programów (projektów) na zmiany dobrobytu i dobrostanu społecznego w regionie.

Podjęta problematyka badawcza dotyczy polityki rozwoju regionu (zarządzania rozwojem regionu). W odróżnieniu od polityki regionalnej (rozumianej jako polityka interregionalna) prowadzonej przez władze państwowe, polityka rozwoju regionu ma ze swej istoty endogeniczny charakter i jest planowana i realizowana głównie przez samorząd województwa.

Realizacja skutecznej i efektywnej polityki rozwoju regionu wpływa istotnie na poprawę konkurencyjności regionu oraz trwałość i równowagę rozwoju terytorialnego w wymiarze społecznym, gospodarczym i środowiskowo-przestrzennym. Ewaluacja jako proces oceny i tworzenia zintegrowanej efektywności realizacji polityki rozwoju regionu stanowi współcześnie istotny czynnik rozwoju regionu. W kontekście współczesnych wyzwań dla polityki rozwoju regionu, sformułowano tezę o istnieniu pilnej potrzeby określenia modelu ewaluacji polityki rozwoju regionu, o charakterze

konceptualnym, proceduralnym i narzędziowym, obejmującego zdefiniowane konteksty, kryteria i narzędzia ocen strategicznych w polityce rozwoju regionu.

Ogólnym celem badań jest zatem doskonalenie metod i narzędzi ewaluacji polityki rozwoju regionu dla poprawy skuteczności i efektywności programowania i realizacji tej polityki, z uwzględnieniem optymalizacji alokacyjnej środków finansowych przeznaczonych na realizację projektów i całych programów rozwoju regionu.

Celem poznawczym jest określenie modelu ewaluacji polityki rozwoju regionu (MEPoRR) ze szczególnym uwzględnieniem tworzenia i realizacji strategii regionalnej oraz regionalnego programu operacyjnego. MEPoRR stanowi określony zbiór metod i narzędzi badawczych przechodzących przez określone poziomy i konteksty (kryteria) ocen w wymiarze regionalnym, wśród których istotne miejsce zajmują zasady zrównoważenia i trwałości rozwoju. Cel praktyczny badań stanowi weryfikacja modelu MEPoRR przez identyfikację najlepszych praktyk metod i narzędzi stosowania elementów zaprojektowanego modelu ewaluacji polityki rozwoju regionu z uwzględnieniem zasad rozwoju zrównoważonego.

Przedmiotem rozważań jest zatem analiza metod i narzędzi badawczych pod kątem ich przydatności do ewaluacji polityki rozwoju regionu. Prezentując model ewaluacji polityki rozwoju regionu autor zamierza włączyć się w obecną dyskusję na temat poprawy skuteczności i efektywności polityki rozwoju regionu i jednocześnie podzielić się doświadczeniami z przeprowadzonych, w poprzednim i obecnym okresie programowania, badań ewaluacyjnych wybranych elementów tej polityki w odniesieniu do woj. opolskiego.

Strukturę pracy stanowią trzy zasadnicze części: 1. Polityka rozwoju regionu i jej ewaluacja, 2. Wybrane metody i narzędzia ewaluacji polityki rozwoju regionu i 3. Model ewaluacji polityki rozwoju regionu: Weryfikacja i najlepsze praktyki. Na początku pracy załączono *abstract* i wstęp, a na końcu podsumowanie, bibliografię, indeks, spis tabel, spis rycin i notę o Autorze.

W części pierwszej określono istotę kategorii rozwoju regionalnego. Wskazano na wielowymiarowość, jako atrybut pojęcia rozwoju. Dokonano przeglądu klasycznych teorii rozwoju regionalnego, który potraktowano za punkt wyjścia do analizy i oceny współczesnych koncepcji, jak i określenia obecnych rekomendacji do polityki rozwoju regionu. Przyjęto definicję polityki rozwoju regionu, analizując porównawczo endogeniczną koncepcję polityki rozwoju regionu oraz koncepcję polityki rozwoju według paradygmatu *sustainable development*. W kontekście założeń nowej polityki regionalnej w Polsce wskazano znaczenie ewaluacji polityki rozwoju regionu, jako funkcji zarządzania rozwojem regionu oraz czynnika rozwoju współzrządzenia przez partnerów społecznych (*governance*). Wskazano główne kryteria ocen ewaluacyjnych polityki rozwoju regionu w odniesieniu do paradygmatu *sustainable development*.

W części drugiej poddano analizie i ocenie instrumentarium ewaluacji programów i polityk publicznych w celu określenia modelu ewaluacji polityki rozwoju re-

gionu. Wskazano wybrane narzędzia walidacji kosztów i korzyści pod kątem ich zastosowania do ewaluacji polityki rozwoju regionu. Wśród badanego instrumentarium ewaluacji istotne miejsce zajmują schematy analiz wskaźnikowych, metody i narzędzia monitoringu i ewaluacji strategii i programów operacyjnych oraz metody analiz foresightowych. Rozważania na temat metod ewaluacji polityki rozwoju regionu zakończono prezentacją dwóch metod ewaluacji polityk i programów publicznych – analizy kosztów i korzyści (*cost-benefit analysis*, CBA) oraz modelu ekonometrycznego HERMIN, wskazując jednocześnie na istniejące uwarunkowania ich stosowalności.

W części trzeciej określono kryteria kontekstowe wyboru metod i narzędzi ewaluacji strategicznej z wykorzystaniem triangulacji metodologicznej oraz uwzględnieniem wymiarów rozwoju zrównoważonego. Zidentyfikowano konteksty ewaluacji polityki rozwoju regionu. Na tej podstawie opracowano model ewaluacji polityki rozwoju regionu – MEPoRR, obejmujący następujące konteksty:

- A. Ocenę zmiany zjawisk i procesów w terytorialnym systemie społeczno-gospodarczym powstających wskutek realizacji określonych polityk w wymiarze regionalnym.
- B. Ocenę spójności polityk regionalnych z wybraną koncepcją rozwoju i polityką wyższych i horyzontalnych wymiarów zarządzania rozwojem.
- C. Ocenę spójności strategicznej według kryterium zgodności z obszarami foresightu regionalnego.
- D. Ocenę trafności wyboru i realizacji określonych projektów, działań i programów mierzoną spójnością ich produktów, rezultatów i oddziaływania z celami polityki rozwoju regionu.
- E. Ocenę efektywności dofinansowania publicznego określoną dla programów, działań i projektów rozwoju regionu.
- F. Dynamiczną ocenę efektywności alokacyjnej dofinansowania publicznego określoną w okresie programowania dla programów, działań i projektów rozwoju regionu.
- G. Zintegrowaną ocenę procedury wyboru do realizacji projektów rozwoju.

Przeprowadzono studia przykładów zastosowania triangulacji metod ewaluacyjnych dla każdego z modelowych kontekstów polityki rozwoju regionu oraz wymiarów rozwoju zrównoważonego celem weryfikacji modelu MEPoRR oraz wskazania dobrych praktyk w tym zakresie.